

GLAZBENIK STJEPAN ŠULEK

In memoriam

Petar Zdravko Blajić

Sredinom siječnja ove godine u Zagrebu je naglo, u 74. godini života, preminuo hrvatski glazbenik Stjepan Šulek. Izvan kruga glazbenih profesionalaca nije bio tako poznat, da ne kažemo popularan, kao na pr. Gotovac ili Papandopulo, da spomenemo samo te njegove suvremenike, što ni u kojem slučaju ne bi značilo da im ne stoji ravnopravno uz bok.

Duhovito netko reče da smrt baš u zimi voli naše umjetnike, pogotovo glazbenike i akademike, imajući pred očima barem ovih nekoliko posljednjih godina. Pustoši vrijeme i nestaju mali i veliki. U nas i za nas otišao je još jedan veliki, naš glazbeni velikan. Pita se jedan Šulekov prijatelj: »S kime, onda, podijeliti taj ostatak svijeta? Zar s ljudima što se guraju, trče za novcem i slavom, što govore i govore, uvijek o sebi a nikada o drugima, nikada konstruktivni ni s internacionalnog ni s nacionalnog stajališta, nikada zabrinuti za apsolutno, za rod, vrstu, umjetnički poredak i vrijednosti što će ostati i preko one čarobne granice, crte koja znači ili smrt ili preobrazbu materijalnog u duhovno? Tko se još pita što skriva plavetnilo horizonta i tko je onaj koji čeka na obzoru nekog drugog, novog dana?«

Zanimljiv je bio i kao čovjek i kao umjetnik maestro Šulek. Rodio se je, živio je i umro je u Zagrebu. Aristokrat po vokaciji, ponosan i dosljedan »nije podnosio gluposti hvalisavaca, skorojevića, nestručnjaka i ulizica«. On je jedan od »ljudi povijesti, od zadatka, od onih sa zvijezdom na čelu. Kada njih više nema, miševi... javljaju i ciče: umro je kralj, ...lav je mrtav — živjeli sretno u slobodi bez obaveza, jer se više ne treba kriti, a u budućnost i onako nitko ne vjeruje. A ipak, budućnost neprestance opominje, traži tragove i uporišta; ona gradi ako ima na čemu, inače briše, sve češće briše, sve češće!« (Krpan). A život i djelo Stjepana Šuleka trag su i uporište. Premišljavajući svoj rad i trajanje, činilo mu se u njegovoj skromnosti kadikad, a drugima, mediokritetima i pomodarcima, ovih posljednjih godina, da je nekorištan, pa se je zatvarao u sebe i bio gotovo razočaran. Čudio se ponašanju mladih, čudio se politiziranju svega, i čuvao se toga. Volio je Zagreb i sve naše; želio je napredak. Zarana je počeo zalaziti u »Kazališnu kavanu« i u njoj prepoznavati i tražiti poklonike svih sedam muza; sjedao je za stol s onima koji vole rad, koji u genima nose žed za inspiracijom, koje je priroda obdaruje sluhom i sluhom za Lijepo i Istinito.

Bio je glazbenik obrazovan i znatiželjan: tip koji se odlučuje na duge staze i na trajna opredjeljenja; dosljedan i ponosan, spreman prihvatiti radosti i tegobe izabranog puta. I opet će reći pokojnikov prijatelj Vladimir: »Dok je beskompromisno insistirao na tom izboru, osjećajući se odgovornim za sredinu, za napredak, za značaj naroda kojemu je pripadao, taj isti narod — padajući sve češće na ispitima pomodnosti kriterija, savjesti — nije znao što bi s njim započeo.«

Znao je maestro Šulek da narod koji nije prisutan djelima duha, koja ugrađuje u civilizacijski mozaik čovječanstva, malo znači, da ga uopće nema; a ako smo mi do sada postojali i postojimo u svojoj i tuđoj svijesti, onda treba zahvaliti tome. Ali, što je s budućnošću? U takav kontekst svoga shvaćanja povijesti roda svoga i svijeta ubacuje se relativno brojnim djelima »veliki, savršeni i odnjevovani Šulek, velikan moderne i tradicionalne misli i tradicionalnog osjećanja nacionalne i svjetske tegobe, samoće i ništavnosti«. Svojom četverostrukom djelatnošću, kao skladatelj, violinist, dirigent i glazbeni pedagog, iako je njegovo najznačajnije djelo, druga od sedam simfonija, *Eroica*, i još neka djela nastala potkraj rata (prvo njegovo javno izvedeno djelo jest *Prvi klasični koncert za orkestar 1944.*), Šulek je bitno pridonio da hrvatska glazba u razdoblju od 1945. doživi novi procvat. U simfoniji *Eroica* »koja je svojevrsni autorov umjetnički credo, u okviru četiri opsežna stavka

Šulek je izrazio humane osjećaje, duboko uvjeren da pravda i istina moraju nadvladati strahote razaranja. Premda se kod toga nije oslanjao ni na kakav izvanglazbeni program, on je iskrenošću pravog umjetnika digao svoj glas protiv svake sile i ugnjetavanja što unose razdor među ljude... U posljednjem stavku iz posmrtno koračnice izrasta trljumf, a nakon reminiscencija na polaganu stavak u silnom naletu fuge slijedi vedar optimistički završetak. «*Četvrta* simfonija nadovezuje se na *drugu*, što se vidi i iz same posvete: »Desperans Pacem, Spero«, a i *šesta* je poruka za mirom i ljubavlju među ljudima. Zanimljiv je motto *sedme* simfonije: »Pjevati kad je vrijeme pjevanja, umrijeti kad je vrijeme umiranja.« Na službeni pravac socijal-realizma u umjetnosti kod nas on će reagirati *Drugim klasičnim koncertom* koji će popratiti mottom: »Slobodi duha i misli«. Sve je to, razumije se, izraženo nijansama glazbenog jezika.

»Izražavajući revolt protiv svih koji prijetu da suprotnosti u svijetu pretvore u samoubilački rat do istrebljenja, Šulek je morao posegnuti za riječju, jer sami instrumenti nisu bili dovoljni da potpuno izraze ideju humanosti, da je dovedu do posljednje kulminacije... Potaknut, kako sam ističe, toplinom, a možda i sjetom zrelih i pametnih Shakespeareovih misli«, Šulek je misli velikog Engleza pretvorio u svoj tekstualni izričaj i zatim obukao u glazbeno ruho u svojim dvjema operama *Koriolan* i *Oluja*. Te opere možemo nazvati simfonijskim operama u kojima su operni činovi zamijenili simfonijske stavke. Slično bi se moglo reći i za simfonijsko-koreografski traktat *De veritate*. Prošao je maestro Šulek dobru školu violine kod prof. Humla i kompozicije kod B. Berse, prošao je tako dobro da je gotovo odmah nakon studija postao profesor violine i poslije kompozicije na Muzičkoj akademiji, postao član različitih gudačkih sastava (trio, kvartet...) i počeo skladati. Nekako istovremeno počeo je i dirigirati i u tome je ustrajao gotovo do smrti. Svakako, stvarao je toliko i tako da je postao član JAZU i primio priznanja, među kojima god. 1974. »Nagradu Vladimir Nazor« za životno djelo, kao i u četiri navrata »Nagradu grada Zagreba«.

Osim sedam simfonija i dvije opere stvorio je i deset solističkih koncerata za glasovir i druge instrumente, više različitih komornih skladbi, kantatu *Posljednji Adam* na Kranjčevićev tekst, ciklus solo skladbi na tekstove poznatih naših pjesnika Cesarića i Sudete. Za suvremeno izvođenje obradio je i izdao 7 simfonija Luke Sorkočevića. Svako njegovo djelo zahtijeva visoku tehničku zrelost.

Volio je Bacha zbog marljivosti i skromnosti u životu, a zbog preglednosti i majstorstva u stvaranju; volio je Beethovena zbog principijelnosti u životu i radi ekonomiziranja glazbene građe u stvaranju. Prezirao je pomodnost, avangardu s originalnošću pod svaku cijenu, ali iako je bio, po sudu nekih, tradicionalan pa i konzervativan (glazbeno), ipak je bio toliko širok u odgoju da su iz njegove škole mogli izići naši najavangardniji skladatelji: Kelemen, Šipuš, Horvat, Detoni, Kuljerić i drugi.

Za vrijeme rata gledao je kako određene filozofije i ideologije guraju u propast, u katastrofu, kako se poigravaju životima, gledao je svršetak rata i sav metež. Poznao je mnoge idealiste sa suprotnih barikada koji su završili kao neznani junaci, idealisti, nad kojima se je zatvorila stranica, po čijim se grobovima hoda i psuje... Svim tim junacima kojima možemo podignuti spomenik samo u svome srcu i uspomenu na njih samo šapatom prenijeti generacijama, svima njima posvetio je pok. maestro Šulek svoju *Eroicu*. To je naša *Eroica!*

Nikad nije ostajao indiferentnim na događaje oko sebe, reagirao je na njih na sebi primjeran način, glazbom. 1970. i 1971. piše skladbe karakterističnih naslova *Malo pa ništa* i *S. O. S.* i orkestralni *Epitaf (jednoj izgubljenoj iluziji)*; pod sam konac 1971. uglazbljuje Sudetin *Strah*.

Pokojni Stjepan Šulek, svestran glazbenik, u prvom redu skladatelj, rođenjem Zagrepčanin a porijeklom čestiti Ličanin, ostao je uspravan pa makar često i neshvaćen, domoljub i vjernik u životu i smrti. »Kad veliki odlaze, preostane ipak nešto od zajedničkih težnji da preživimo, da zbog budućnosti tražimo sebe u povijesti. Zato je Stjepan Šulek jedan između velikih i danas već povijest — ostao u svijetu kao dio nas samih, kao dio budućnosti.«